פרשת מטות מסעי

" וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר:
דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן: וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאִבַּדְתֶּם אֵת כָּל מַשְׂכִּיֹּתָם וְאֵת כָּל צַלְמֵי מַסֵּכֹתָם תְּאַבֵּדוּ וְאֵת כָּל בָּמוֹתָם תַּשְׁמִידוּ"(במדבר ל"ג)

צמד הפרשות שלנו חותם את תקופת עם ישראל במדבר. העם עומד 'על ירדן יריחו', וכן להכנס אל הארץ. בארץ מחכים להם אתגרים חדשים ובראשם ביעור העבודה זרה. עבודה זרה היא הניגוד לכל הקודש והקדושה, כפי שמעיד הכתוב לקראת סוף פרשת מסעי: 'לֹא תְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. כדי שה' ישרה בתוך בני ישראל, 'ושכנתי בתוכם' יש צורך לאבד את כל ה'טומאה'.
אנו נגיע בניגוד הזה ואחת מסוגי העבודה הזרה המופיעה בפרשתינו – 'אבן המשכית'.

ללילל שבת

<u>מהי אבן משכית?</u>
איסור ההשתחוויה על אבן משכית, מובא בסוף ספר ויקרא. ספיח של האיסור אנו מכירים מן המנהג לפרוס 'עשבים' או מגבת תחת רגלינו בשעת ההשתחוויה כחלק מתפילת יום הכיפורים:
"לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם" (ויקרא כ"ו)
מהי אותה 'אבן' ומהי פרשנות המילה 'משכית'? ומדוע אסור להשתחוות עליה?

- רש"י: "ואבן משכית - לשון כסוי כמו (שמות לג) ושכותי כפי. שמכסין הקרקע ברצפת אבנים"
- אבן עזרא: "משכית - אבן מצויירת מגזרת עברו משכיות לבב שכיות החמדה"
- רמב"ן: "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה, אפילו לשמים, מפני שהוא נראה כעובד לשכיות ההם, כטעם האשרה שהיא מחוקות העמים"
- רבינו בחיי: "מנהג עובדי ע"ז היה שהיו מציירין אבן בציור נאה ונותנין האבן לפני הצלם ומשתחוים עליה לפניו"
- דעת זקנים מבעלי התוספות: "אבן שיש בו צורה ובני אדם מסתכלין בה ומשתחוים עליה ודומה שמשתחוה לצורה. ומשכית לשון שכיה שהכל סכין ביופיה"
- הכתב והקבלה: "ואבן משכית. תרגם אונקלוס ואבן סגידא, כוונתו לפרש משכית לשון השתחויה. אף שהשי"ן היא שמאלית, שרשו שכך בשי"ן ימנית, אשר תמצית ענינו השפלת הדבר, כמו וחמת המלך שככה, שהוא היפך מן ותעל חמתו, התגברות החמה נקראת עליה, והשפלתה שכך, וכן וישכו המים. והנה השתחויה היא השפלת הקומה, ומזה הבין אונקלס מלת משכית ותרגמו סגידא"

באופן כללי ראינו שני פירושים. האחת - אבן שהיא עצמה העבודה זרה. השניה – אבן שעומדת לפני העובדה זרה.
לגבי המילה משכית. יש המפרשים מלשון 'יופי' – שכיות חמדה או שסכין ביופיה. ויש מלשון 'השתחוויה' – הפעולה שעושים על האבן.
ואולי אף ניתן לפרש על פי המשך הפסוקים: וְאִם לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשֹׂכִים בְּעֵינֵיכֶם.. אם לא תשמידו את ה'משכית', היא תהפוך להיות 'שכים בעיניכם' – קוץ שאי אפשר להפתר ממנו.

פרשת מטות מסעי

סעודת שבת

<u>אבן משכית מותרת במקדש!</u>

אם כן ה'משכית' הזו מושכת ביופיה. אבן יפה וצבעונית. לא דומה לעבודה זרה כדוגמת ה'מולך' או 'בעל פעור'. יתכן שדווקא בדברים ה'יפים' הנמצאים אצל אומות העולם, מדגישה התורה את הצורך להשמר ביותר. זה תרגיל ידוע של הגויים 'לעטוף' את תרבותם בנאורות ויופי כדי למשוך אחרים תחת כנפיהם.

מכאן נבין את ההרחבה הקטנה שמוסיף בעל ספר החינוך, על פי הגמרא, בביאור המצווה:

"שלא נשתחוה על אבן משכית, אפילו לשם ברוך הוא" (ספר החינוך מצווה שמ"ט)

אבן משכית אסורה, גם אם אתה עושה זאת 'לשם שמים'. אך למרות האיסור החמור של אבן משכית, אנו מוצאים הלכה הפוכה:

"ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה .... עליה אי אתה משתחוה.אבל משתחוה אתה על אבני בית המקדש" (תלמוד ירושלמי ע"ז כה:)

מכאן יש הלומדים שלא רק שאין איסור להשתחוות על אבן משכית בבית המקדש, אלא שמותר ואף יש מצווה! יתירה מכך, כיוון שהשתחוויה במקדש היא בפישוט ידיים ורגליים (כמו בציור...) רק השתחוויה כזאת אסורה מחוץ למקדש.

מדוע, אם כן, במקדש מותר. מבאר ה'מי השילוח' (רבי משה ליינר ממייסדי חסידות ראדזין לפני כ-200 שנה):

"ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עלי', משכית היינו שהאדם יעזוב דעתו ושכלו, ולכל דבר ה' ימסור את נפשו, וזה נאסר כמו דאיתא בגמ' ע"ז אע"פ שהיתה חביבה עלי בימי האבות כו', ואין צריך האדם למסור את נפשו רק על הג' דברים, ורק בבי"המ שם יוכל האדם לעזוב כל דעתו נגד הש"י" (ספר מי השילוח פרשת בהר)

המי השילוח מחדש שני דברים. תחילה הוא נותן פירוש אחר להבנת המילה 'משכית'. לפי הבנתו 'משכית' הוא הלב. תפקיד אבן המשכית היא לעורר את המחשבות ואת עומק הלב. זאת על פי הפסוק בתהילים פרק ע"ג: יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ עָבְרוּ מַשְׂכִּיּוֹת לֵבָב'. ה'ציורים' על המשכית אינם ציורים כפשוטו אלא 'ציורי הלב' – המחשבות. כך מבאר גם האבן עזרא:

"ומלת משכיות על דעת ר' משה כמו מחשבות כי השכוי כינוי ללב לאחד שנים טעמים כאחד כתרגום יצף ה' כאילו משכיות מראות כמו ולבי ראה הרבה חכמה ודעת ויהי פי' שכיות החמדה או יהיה כטעם ואבן משכית מצויירת והציורים הם המחשבות" (אבן עזרא על תהילים ע"ג)

החידוש השני במי השילוח הוא שרק בבית המקדש, עתה יכול לכוון את ליבך במאה אחוז לשם שמים. לכן ברגע שתשתחווה על אבן מצויירת, ציורי הלב שלך, המחשבות יגיע למקום הנכון.

ה'שם משמואל' מוסיף עוד נדבך:

"בזה יש לפרש שלש המצוות שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ, והיינו שארץ ישראל יש לומר שהיא ענין רצון שהש"י רוצה בעמו ישראל, כי ארץ היא לשון רצון כאמרם ז"ל (ב"ר פ' ה') למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה, ורצון זה הכניס את ישראל לארץ והפיל לפניהם את ז' העממים, ואפי' בלתי זכאין כ"כ כמ"ש ביהושע (כ"ב י"ז) המעט לנו את עון פעור אשר לא הטהרנו ממנו עד היום הזה, וממילא כמים הפנים לפנים נתעורר הרצון בלב ישראל לעשות כולם אגודה אחת לעשות רצון אביהם שבשמים. .. ובזה זוכין למצות בית הבחירה ששם היא תכלית הביטול להש"י בהשתחואת פישוט ידים ורגלים על רצפת אבני בית המקדש, שזה אסור בגבולין וכמ"ש (ויקרא כ"ו) ואבן משכית וגו', והביטול נמשך מפחד ה' ומהדר גאונו בהתגלות, שעמלק הוא המעכב להתגלות כבוד ה' וכמ"ש (שמות י"ז) כי יד על כס י' שאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק" (ספר שם משמואל פרשת צו - ופרשת זכור תרע"ו)

פרשת מטות מסעי

סעודה שלישית

<u>מעלת ההשתחוויה במקדש</u>

ה'שם משמואל' נותן הסבר אחר למצווה להשתחוות בבית המקדש. על פי הבנתו שלוש המצוות שנצטוו בני ישראל בכניסה לארץ ישראל מקדמות כל אחת בדרכה את גילוי השכינה בארץ.

מצות אלו עוזרות לנו להתכוונן אל המטרה, גם אם אנחנו לא ראויים לה כעת. כאשר אנחנו עסוקים ב'הכרתת זרעו של עמלק' ושל שאר העממין, זה מעורר לנו את ההבנה מהו ההבדל בינינו לבינם. ההשלמה לדבר הזה באה כאשר אנחנו משתחווים דווקא בבית המקדש. הרעיון המרכזי של השתחוויה הוא ההכנעה ו'שפלות הנפש'. כל עוד אנחנו 'גאים' ומתגאים הקב"ה לא יתגלה. כאשר אנחנו במקום שכולו 'הוד והדר לפניו עוזו ותפארת במקדשו' ושם אנחנו משתחווים זה הדבר שמביא את התגלות השכינה.

ה'תורת משה' מבאר אחרת ההבדל בין המקדש לבין 'ארצכם', ומחדש על הדרך עוד כמה דברים חשובים:

""ושמא תאמר אם כן איפה למה אבן משכית התרת במקדש להשתחות עליה ובגבולים אסרת אותה (מגילה כב ב). לזה אמר אל תשיתו לבבכם לזה. כי הלא את שבתותי תשמורו, ועם היות כי גדולה מצות שבת בעיני ועם כל זה הותרה במקדשי, כדבר שנאמר (שמות לה ג) לא תבערו אש בכל מושבותיכם וכו' הוא לומר אבל במושבי מותר, עם כל זה אל יקל בעיניכם מקדשי כי הלא ומקדשי תיראו, כי אני ה' כלומר אל דעות ה' וידעתי סוד כל מצוה והפרש מקומה. ומזה תדעו גם כן לענין האבן משכית כי לא על חנם אסרתי בגבולין והתרתי במקדש.

...כי הלא כשבראתי את העולם לא היה רק כדי להיות לי דירה בתחתונים שהוא בבית המקדש על יד ישראל. וזהו את שבתותי שהם זכר לבריאת העולם תשמורו, שתכליתו הוא ומקדשי תיראו כי הוא דירתי בתחתונים. כי לא בהיותי בתחתונים אני משתנה כמלאך הבא אל הארץ שמתלבש, כי אם אני ה' כהוייתי למעלה, כי אני ה' לא שניתי.

.. ושמא תאמרו אם אין לאלהי העמים ושריהם של מעלה דבר, למה אתה מייחס דירתך במקדש ארץ ישראל וכל חוץ לארץ מלא מהם יורה כי יש להם חלק רב בעולם, לזה אני אומר את שבתותי תשמורו שהם הוראת האמינכם בחדוש כל העולם. ובזה ומקדשי תיראו ולא יהיה אדרבא מקדשי סיבת העדר המורא, באמור כי הוא לבדו שלי כי אני השרוי במקדש ה' הבורא את הכל, אלא שאין שאר העולם ראוי להשרות בו שכינה"

" (תורת משה ויקרא כ"ו)

התורת משה שם לב שהאיסור בפרשת בהר על השתחוויה על אבן משכית בא בצמוד לצמד המצוות: אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי ה'. מכאן הוא לומד שכשם שהבערת אש הותרה במקדש ורק 'במושבותיכם' לא תבערו. כך גם השתחוויה במקדש מותרת ואסורה מחוצה לו.

צמד המילים 'אני ה' שבה בסוף הציווי מלמד שכשהקב"ה מתגלה בעולם הוא 'אני ה'. כלומר לא מתשנה צורתו או כבודו ממה שהיה למעלה (בניגוד למלאך ה'מתלבש' בהגיעו לעולם הזה). זאת כיוון שעיקר דירתו של הקב"ה היא כאן. בעולם הזה. 'רצה הקב"ה שתהיה לו דירה בתחתונים'.

הסמיכות בין השבת והמקדש באה ללמד שזה שהקב"ה אינו מתגלה בגלוי בכל העולם, אינה משום ששאר העולם שייך לאלוהי העמים האחרים. אלא כיוון שיש רק מקום אחד מיוחד להתגלות. השבת מלמד על 'זכר למעשה בראשית' ומזכירה לנו שהקב"ה הוא הבורא שמים וארץ.

בכל פעם שאנו "מקפידים" על השתחוויה מחוץ למקדש, אנו מזכירים לעצמנו שיש רק מקום אחד, יחיד ומיוחד "שבו ראוי להשרות בו שכינה". לכן אפילו השתחוויה לשם שמים אסורה מחוץ למקדש.

וכל פעם שאנו משתחווים בהר הבית (שניתן לקיים מצווה זו גם כיום) אנחנו מקדמים עוד שלב בהתגלות שם ה' בעולם

שבת שלום

מרדכי פרסוף